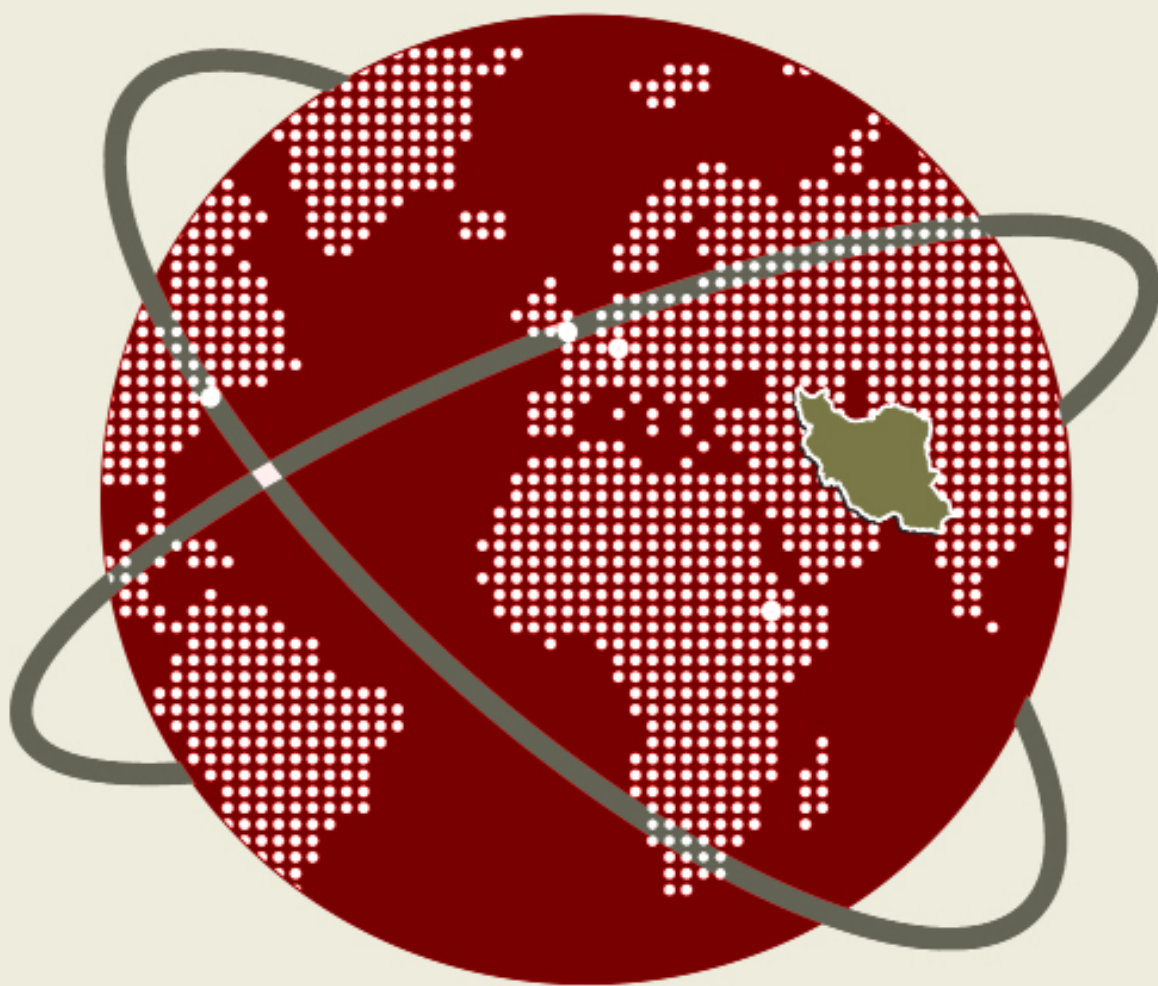

اقتصادسنج ۱۴

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده‌پژوهی اتاق تهران

اقتصادسنج

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی اتاق تهران

شماره چهاردهم

ناشر:

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی اتاق تهران
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تاریخ انتشار: فروردین ۱۴۰۴

چاپ: روابط عمومی

سردبیر: دیاکو حسینی

دبیر تحریریه: عاطفه قاسمیان

تحریریه (به ترتیب حروف الفبا):

مهسا رجبی نژاد، مریم علم الهدی، فاطمه علیزاده آغ اسمعیلی، عاطفه قاسمیان، شراره کامرانی

اینفوگرافیک: مهسا رجبی نژاد

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

TEHRAN CHAMBER OF COMMERCE,
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE

روند بلندمدت شاخص های اقتصادی منتخب

۴	 سرمایه گذاری داخلی
۴	 تورم مصرف کننده
۵	 سرمایه گذاری خارجی
۵	 کسری تراز عملیاتی بودجه عمومی

شاخص ریسک کشوری

۶	 ایران و همسایگان؛ مقاصد نامطمئن سرمایه گذاری
---	--

تجارت

۷	 تراز تجاری در مسیر اصلاح؛ کاهش کسری با رشد صادرات غیرنفتی
۸	 صادرات کشاورزی و صنایع غذایی در حصار بازارهای محدود
۹	 صادرات کشاورزی و صنایع غذایی؛ مزیت های آشکار، ظرفیت های محقق نشده

شاخص مدیران خرید

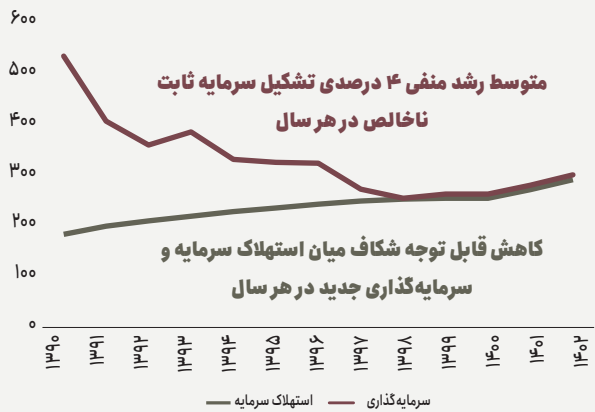
۱۰	 مسیر نامشخص تولید و رشد در سایه نوسانات شدید
۱۱	 صنعت در آستانه بحران؛ کاهش رشد و چالش های عمیق در تولید

شاخص تنوع اقتصادی

۱۲	 ایران در سایه اقتصاد منبع محور
----	--------------------------------------

سرمایه‌گذاری داخلی

تشکیل سرمایه ثابت ناخالص و استهلاک سرمایه به قیمت‌های ثابت ۱۳۹۵ (هزارمیلیارد تومان)

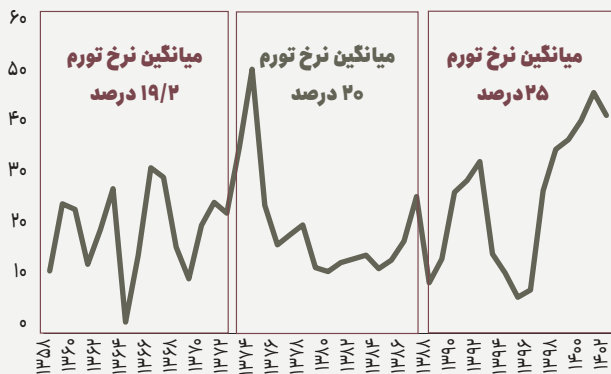

سرمایه‌گذاری از جمله سازوکارهای بلندمدت رشد اقتصادی کشور محسوب می‌شود و به عنوان پیشران تولید ناخالص داخلی در بازه‌های زمانی طولانی مدت عمل می‌کند. در برخی از سال‌های دهه ۱۳۵۰، حدود **نیمی** از تولید ناخالص داخلی کشور از محل **تشکیل سرمایه ثابت ناخالص** بوده که خود گویای اهمیت سرمایه‌گذاری در تحقق رشد اقتصادی کشور است، اما در بیش از یک دهه اخیر رشد واقعی این متغیر در اقتصاد ایران **منفی** بوده است؛ به طوری آمارهای بانک مرکزی نشان می‌دهد طی سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۴۰۲، سرمایه‌گذاری به طور متوسط سالانه **۴ درصد** کاهش یافته است.

در عین حال، روند استهلاک سرمایه طی سال‌های مذکور، صعودی بوده و از سال ۱۳۹۸ شکاف آن با تشکیل سرمایه ثابت به **صفر** نزدیک شده است؛ بدین معنا که سرمایه‌گذاری سالانه تنها به میزان جبران استهلاک دارایی‌های موجود طی هر سال است و برای رشد اقتصادی در کشور، ظرفیت جدیدی ایجاد نمی‌شود. در صورت استمرار این روند، این نگرانی وجود دارد که استهلاک سرمایه از میزان سرمایه‌گذاری هر سال بیش‌ی بگیرد.

تورم

نرخ تورم مصرف‌کننده خانوارهای شهری (۱۴۰۰=۱۰۰)، (درصد)

شاخص ریسک کشوری (Country Risk Classification)، شاخصی است که توسط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) برای ارزیابی میزان ریسک سرمایه‌گذاری در کشورهای مختلف تعیین می‌شود. این شاخص به دولت‌ها، سرمایه‌گذاران و شرکت‌ها در درک بهتر شرایط اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشورها کمک می‌کند و مبنایی برای تصمیم‌گیری‌های آگاهانه فراهم می‌سازد. این شاخص بر اساس معیارهایی همچون ثبات سیاسی، توانایی بازپرداخت بدهی، وضعیت اقتصادی و سازوکارهای نظارت مالی تنظیم می‌شود.

این شاخص به صورت دوره‌ای، معمولاً هر شش ماه یک‌بار، توسط کمیته‌ای در OECD به روزرسانی و منتشر می‌شود. این به روزرسانی‌ها بر اساس اطلاعات جدید و تحولات اقتصادی و سیاسی کشورهای مختلف صورت می‌گیرد. از این رو، شاخص ریسک کشوری به عنوان یک ابزار کلیدی برای تصمیم‌گیری‌های مالی و اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرد و به تحلیلگران کمک می‌کند تا دورنمایی روشن‌تر از محیط سرمایه‌گذاری در کشورهای مختلف داشته باشند. سازمان همکاری و توسعه اقتصادی برای ارائه تصویری دقیق از ریسک کشورها، شاخصی کمی و استاندارد شده طراحی کرده است که در مقیاسی از یک تا هفت تنظیم می‌شود. در این نظام رتبه‌بندی، کشورهایی که رتبه یک را دریافت می‌کنند، دارای پایین‌ترین سطح ریسک کشوری هستند و از امن‌ترین گزینه‌ها برای سرمایه‌گذاری به شمار می‌روند. در مقابل، رتبه هفت بالاترین سطح ریسک کشوری را نشان می‌دهد و کشورهای دارای این رتبه، به عنوان پرریسک‌ترین و نامطمئن‌ترین مقاصد سرمایه‌گذاری شناخته می‌شوند.

رتبه ریسک کشوری ایران و همسایگان

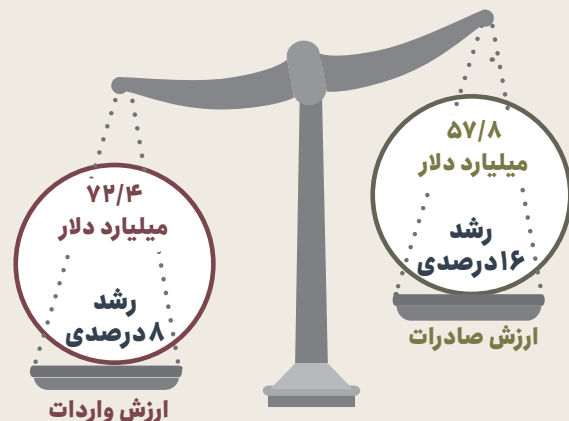

در گزارش ژانویه ۲۰۲۵ سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، ایران همچنان در بالاترین سطح ریسک کشوری یعنی رتبه ۷ قرار گرفته است؛ جایگاهی که آن را در کنار کشورهای با ریسک بالا منطقه‌ای مانند افغانستان، پاکستان، عراق و ترکمنستان قرار می‌دهد. این رتبه نه تنها بازتابی از شرایط نامساعد اقتصادی داخلی است، بلکه نشان می‌دهد ایران در محیطی جغرافیایی با تمرکز بالای کشورهایی با ریسک بالا قرار گرفته است؛ موضوعی که می‌تواند چشم‌انداز تعاملات تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی را تحت تأثیر قرار دهد. در همین حال، کشورهای همسایه‌ای نظیر ترکیه، ارمنستان و آذربایجان با وجود چالش‌های اقتصادی، در جایگاه‌های بهتری قرار دارند. فاصله چشمگیر ایران با کشورهای کم‌ریسک‌تر حاشیه خلیج فارس، از جمله امارات متحده عربی و قطر، بیش از پیش نمایان است. مقایسه این گزارش با ارزیابی‌های پیشین نیز نشان می‌دهد تغییری در رتبه اعتباری ایران حاصل نشده و کشور همچنان در سطح کشورهای با ریسک بالا باقی مانده است.

شاخص ریسک کشوری (OECD) نشان می‌دهد که ایران و همسایگانش، از جمله عراق و افغانستان، به دلیل ناپایداری سیاسی، اقتصادی و امنیتی در دسته کشورهای پرریسک (رتبه ۷) قرار دارند، در حالی که کشورهایی مثل ترکیه و امارات وضعیت بهتری دارند (رتبه ۴ و ۳). این وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی را در منطقه دشوار کرده و همکاری‌های اقتصادی را محدود می‌کند. برای سیاست‌گذاران، تقویت ثبات سیاسی از طریق دیپلماسی منطقه‌ای، بهبود زیرساخت‌های اقتصادی و مبارزه با فساد ضروری است. همچنین، ایجاد مشوق‌های مالی و تضمین امنیت برای سرمایه‌گذاران می‌تواند ریسک را کاهش دهد. همکاری با نهادهای بین‌المللی برای بهبود رتبه بندی نیز توصیه می‌شود.

منفی ۱۵ میلیارد دلار

کسری تراز تجاری کالایی غیرنفتی در سال ۱۴۰۳

● در سال ۱۴۰۳، ارزش کل تجارت کالایی غیرنفتی کشور حدود ۱۳۰ میلیارد دلار بوده که رشد حدود ۱۱ درصدی را در مقایسه با سال قبل تجربه کرده است.

● سهم صادرات غیرنفتی از کل ارزش تجارت طی مدت مذکور حدود ۴۴ درصد بوده که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل با افزایش حدود ۱/۲ واحد درصدی همراه شده است.

* رشد‌ها نسبت به سال گذشته است

واردات

امارات متحده عربی	۲۲ میلیارد دلار
چین	۱۹/۳ میلیارد دلار
ترکیه	۱۲/۵ میلیارد دلار
آلمان	۲/۴ میلیارد دلار
هند	۱/۷ میلیارد دلار
هنگ‌کنگ	۱/۴ میلیارد دلار
روسیه	۱/۳ میلیارد دلار

صادرات

چین	۱۴/۸ میلیارد دلار
عراق	۱۱/۹ میلیارد دلار
امارات متحده عربی	۷/۲ میلیارد دلار
ترکیه	۶/۹ میلیارد دلار
پاکستان	۲/۴۲ میلیارد دلار
افغانستان	۲/۴۱ میلیارد دلار
هند	۱/۹ میلیارد دلار

عمده مقاصد صادراتی و وارداتی ایران در سال ۱۴۰۳

۳ قلم عمده کالاهای صادراتی و وارداتی در سال ۱۴۰۳

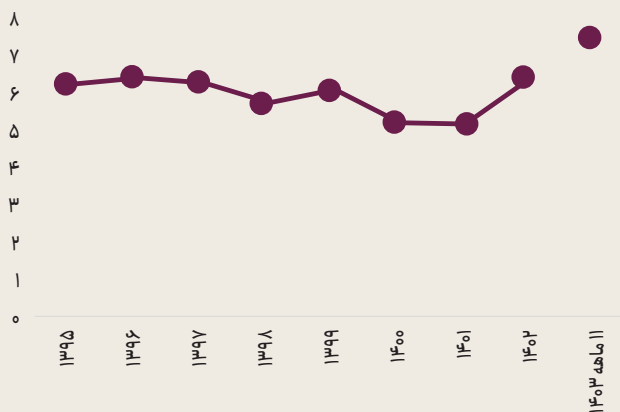
صادرات	کالاهای صادراتی	واردات
۶/۹ میلیارد دلار گاز طبیعی	۳/۶ پروپان مایع شده	۲/۴ تلفن‌های همراه
۳/۶ پروپان مایع شده	۲/۲ پوتان مایع شده	۲/۹ ذرت دامی
۲/۴ تلفن‌های همراه	۸/۵ طلا به اشکال خام	۲/۴ هوشمند

در سال ۱۴۰۳، تراز تجاری کالایی غیرنفتی کشور با وجود تداوم قرار داشتن در محدوده منفی، نسبت به سال گذشته با بهبود نسبی همراه بوده است. کسری تراز تجاری که در سال ۱۴۰۲ حدود ۱۷ میلیارد دلار گزارش شده بود، در سال ۱۴۰۳ به نزدیک ۱۵ میلیارد دلار کاهش یافته و این کاهش حدود دو میلیارد دلاری، نشان از تعدیل نسبی شکاف میان واردات و صادرات دارد. این وضعیت حاکی از آن است که هرچند همچنان واردات بر صادرات پیشی گرفته است، اما رشد صادرات غیرنفتی در کنار کنترل واردات، توانسته گامی کوچک اما مهم در جهت بهبود تراز تجاری کشور بردارد.

منبع داده‌ها: گمرک ج.ا.

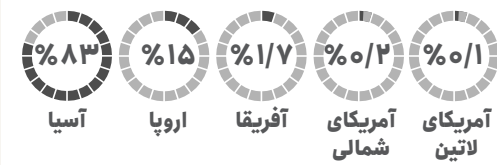
صادرات کشاورزی و صنایع غذایی در حصار بازارهای محدود

ارزش صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۱ ماهه ۱۴۰۳ (میلیارد دلار)

در پی تشدید تحریم‌های اقتصادی از سال ۱۳۹۷ و سپس بروز اختلالات ناشی از همه‌گیری کرونا در سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۰، صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی کشور با افت محسوسی مواجه شد؛ به‌گونه‌ای که سهم این بخش از کل صادرات در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به پایین‌ترین سطح خود، یعنی **۱۱/۹ درصد**، کاهش یافت. با این حال، در سال ۱۴۰۲، به‌دنبال بهبود نسبی شرایط تجارت خارجی، ارزش صادرات این گروه کالایی به **بیش از ۶ میلیارد دلار** رسید و سهم آن بار دیگر به حدود **۱۵ درصد** از کل صادرات کشور افزایش یافت. بر اساس داده‌های موجود، میانگین رشد ماهانه صادرات در یازده ماهه سال ۱۴۰۳ حدود **۱۰/۵ درصد** بوده است که در صورت تداوم این روند تا پایان سال، پیش‌بینی می‌شود ارزش صادرات این بخش به حدود **۸/۶ میلیارد دلار** برسد؛ رقمی که در مقایسه با عملکرد سال ۱۴۰۲، حاکی از رشدی نزدیک به **۳۳ درصد** خواهد بود.

سهم مقاصد عمده صادراتی محصولات کشاورزی و صنایع غذایی از ارزش صادرات این محصولات به تفکیک کشور و منطقه در سال ۱۴۰۲

● صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی ایران در سال ۱۴۰۲ به‌شدت به بازار **آسیا** وابسته بوده است، به‌طوری که **۸۳/۵ درصد** از کل صادرات به این قاره اختصاص دارد. پس از آن، **اروپا با ۱۴/۵ درصد** به‌عنوان دومین مقصد صادراتی شناخته می‌شود، در حالی که سهم سایر مناطق از جمله آفریقا (۱/۷ درصد)، آمریکای شمالی (۰/۲ درصد) و آمریکای لاتین و کارائیب (۱/۰ درصد) بسیار ناچیز است. تمرکز بالا بر بازار آسیا را می‌توان ناشی از عواملی همچون همسایگی جغرافیایی و کاهش هزینه‌های لجستیکی دانست.

● صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی ایران به پنج مقصد اصلی نشان‌دهنده وابستگی بالای این بخش به بازار **عراق** است، به‌طوری که با ارزش **۸۶۳ میلیون دلار** صادرات و سهم ۴۵/۹ درصدی، بزرگ‌ترین مقصد صادراتی محسوب می‌شود. **پاکستان و افغانستان** با سهم‌های ۱۲/۴ و ۱۱/۶ درصدی در جایگاه‌های بعدی قرار دارند، در حالی که ترکیه و امارات متحده عربی با سهم‌های ۴ و ۳/۹ درصدی سهمی محدودتر در صادرات این محصولات دارند.

روند صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی طی سال‌های اخیر، تصویری از نوسانات روند تجاری این بخش و وابستگی به شرایط کلان اقتصادی ارائه می‌دهد. افت صادرات در دوره تحریم‌ها و بحران کرونا، نشان‌دهنده آسیب‌پذیری بالای این بخش در برابر شوک‌های بیرونی است، اما بازگشت سریع آن به مسیر رشد طی سال‌های اخیر، گواهی بر ظرفیت‌های احیا و تاب‌آوری آن در برابر بحران‌ها دارد. افزایش سهم این گروه کالایی از کل صادرات کشور، نشانه‌ای از بازیابی موقعیت راهبردی این بخش در تجارت خارجی ایران است. با این حال، تثبیت این جایگاه مستلزم عبور از چالش‌هایی چون تمرکز بر بازارهای محدود، ضعف در زنجیره تأمین و فشار رقابتی از سوی کشورهای رقیب است. آینده صادرات کشاورزی و صنایع غذایی ایران، بیش از هر چیز به اصلاحات ساختاری، تنوع‌بخشی بازارهای هدف و ارتقاء استانداردهای تولید و بسته‌بندی وابسته است.

صادرات کشاورزی و صنایع غذایی؛ مزیت‌های آشکار، ظرفیت‌های محقق نشده

در سال ۱۴۰۲، صادرات میوه و تره‌بار ایران با رشد چشمگیر، سهم خود را از **۱۵/۸ درصد** در سال ۱۳۹۵ به **۳۲/۹ درصد** افزایش داد و به اصلی‌ترین بخش صادرات کشاورزی کشور تبدیل شد. صادرات محصولات لبنی نیز با افزایش سهم از **۱۰/۴ درصد** به **۱۰/۸ درصد**، موقعیت خود را در بازارهای هدف به‌ویژه کشورهای همسایه تقویت کرد. در مقابل، سهم صادرات خشکبار از **۲۹ درصد** به **۲۲/۵ درصد** و صنایع تبدیلی از **۱۴ درصد** به **۱۲ درصد** کاهش یافت. این تغییرات در حالی رخ داده که **ترکیه** با بهره‌گیری از استراتژی‌های صادراتی مؤثر، به‌ویژه در بازارهایی مانند عراق و کشورهای خلیج فارس، در حال افزایش سهم خود و تصاحب بخشی از بازار ایران است.

سهم ارزش صادرات بخش‌ها از کل ارزش صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۲ (درصد)

گروه محصول	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲
صادرات میوه و تره بار	۱۶	۱۹	۲۵	۳۲	۲۹	۳۱	۳۰	۳۳
صادرات خشکبار	۲۹	۲۶	۱۸	۲۵	۳۳	۲۹	۲۱	۲۳
صادرات صنایع تبدیلی	۱۴	۱۶	۱۷	۱۳	۱۲	۱۲	۱۳	۱۲
صادرات محصولات لبنی	۱۰	۱۱	۱۰	۷	۶	۸	۱۳	۱۱
صادرات محصولات حیوانی و صنایع وابسته	۱۴	۱۱	۱۰	۸	۷	۶	۱۱	۱۰
صادرات شیرینی و شکلات	۹	۱۰	۱۲	۸	۸	۸	۶	۶
صادرات گل و گیاه دارویی، خوراکی، زینتی و ..	۷	۷	۸	۷	۵	۵	۷	۵
صادرات غلات	۰	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰	۰	۰	۰/۴
صادرات بذر و دانه	۰/۱	۱	۰/۳	۰/۲	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۱

در میان محصولات کشاورزی و صنایع غذایی ایران، ۱۶ قلم کالا دارای بالاترین مزیت نسبی آشکارشده هستند که صادرات آن‌ها در مقایسه با سایر کشورها از رقابت‌پذیری بالایی برخوردار است. محصولاتمانند **زعفران، خرما، انگور خشک‌شده، ماهی‌ها، میگو** و دیگر اقلام در صدر این فهرست قرار دارند. این مزیت‌ها نشان‌دهنده ظرفیت ویژه ایران در برخی حوزه‌های تخصصی کشاورزی و غذایی برای توسعه صادرات هدفمند در این حوزه‌ها به‌شمار می‌رود.

۱۶ کالا با بیشترین مزیت نسبی آشکار شده در صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی*

زعفران	۱۰۰٪	سایر میوه‌های درون غلاف	۷۱٪	خیار و خیارترشی (خیار ریز)	۱۰۰٪	آلبالوهای ترش	۵۵٪	شاه‌ماهی‌ها و ...	۸۰٪	هندوانه
سایر میوه‌های بدون غلاف سخت	۶۰٪	انگور خشک کرده	۹۰٪	تخم رازیانه، تخم بادیان، تخم مرزه و ...	۱۰۰٪	سیب زمینی نپخته یا پخته شده	۱۰۰٪	بادمجان	۳۱٪	ماست
خرما	۱۰۰٪	پوست خام حیوانات اسیدشویی شده	۱۰۰٪	شترمرغ‌ها	۹۴٪	سایر آبمیوه و آب سبزیجات تخمیر نشده	۳۵٪	میگوهای آب سرد	۶۰٪	انجیر

شاخص مزیت نسبی متقارن آشکارشده (The revealed Symmetric Comparative Advantage) معیاری برای سنجش توان رقابتی یک کشور در صادرات یک کالا نسبت به میانگین جهانی است؛ عدد این شاخص بین منفی یک تا مثبت یک قرار دارد و هرچه به عدد یک نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده مزیت صادراتی بالاتر آن کالا است.

مروری بر ساختار صادرات کشاورزی و صنایع غذایی ایران بیانگر آن است که مزیت‌های نسبی کشور در برخی محصولات خاص، به‌ویژه در حوزه میوه، خشکبار و آبزیان، همچنان قابل اتکا باقی مانده است و ظرفیت تبدیل‌شدن به مزیت رقابتی پایدار را دارد. تمرکز صادرات بر گروه محدودی از کالاهای و بازارها، در عین ایجاد فرصت برای تثبیت جایگاه در بازارهای منطقه‌ای، زنگ هشدار وابستگی تجاری را نیز به‌صدا درآورده است. تنوع در ترکیب صادرات و هدف‌گذاری بازارهای جدید، به‌ویژه در شرایط رقابت فشرده با رقبای منطقه‌ای، ضرورتی راهبردی برای تقویت تاب‌آوری صادرات و کاهش آسیب‌پذیری آن در برابر تحولات بیرونی محسوب می‌شود.

* اعداد کنار هر کالا کد تعرفه آن کالا است

منبع داده‌ها: گمرک ج.ا.

منبع داده‌ها: گمرک ج.ا.

^۱National Energy Emergency

^۲U.S. Energy Information Administration

شاخص مدیران خرید در ایران از مهر سال ۱۳۹۸ به طور مستمر هر ماه توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و بر اساس استانداردهای S&P Global از فعالین اقتصادی نظرسنجی و منتشر می‌شود. این شاخص در ایران مشتمل بر ۱۲ مولفه بوده که درباره هر مؤلفه یک سوال مطرح است: وضعیت این مؤلفه، در ماه جاری نسبت به ماه قبل، «بهبود شده»، «تغییری نکرده» یا «بدتر شده» است:

مؤلفه‌های مورد استفاده در شاخص مدیران خرید ایران

برای محاسبه شاخص، به هر کدام از این پاسخ‌ها یک عدد نسبت داده می‌شود: بهتر از ماه قبل برابر با ۱، بدون تغییر برابر با ۰/۵ و بدتر شده برابر با صفر است. سپس، مجموع حاصل ضرب درصد پاسخگویان به هر یک از گزینه‌ها در عدد همان گزینه، محاسبه می‌شود و در پایان نیز با وزن دهی به مؤلفه‌های اصلی، عدد شاخص، در بازه‌ای بین ۰ تا ۱۰۰ به دست می‌آید.

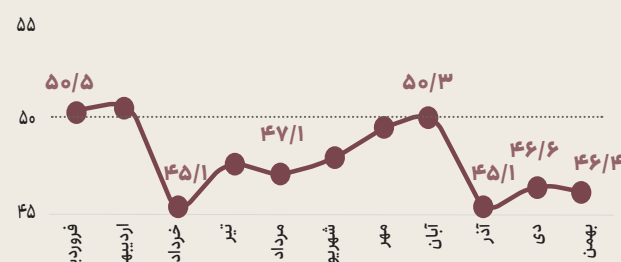
● اگر شاخص برابر با ۵۰ باشد، یعنی سطح فعالیت‌های اقتصادی نسبت به ماه قبل تغییر نکرده است.

● شاخص بیشتر از ۵۰، نشان دهنده رونق سطح فعالیت‌های اقتصادی نسبت به ماه قبل است.

● شاخص کمتر از ۵۰، نشان دهنده رکود سطح فعالیت‌های اقتصادی نسبت به ماه قبل است.

شاخص کل اقتصاد

شاخص کل تعدیل شده سال ۱۴۰۳

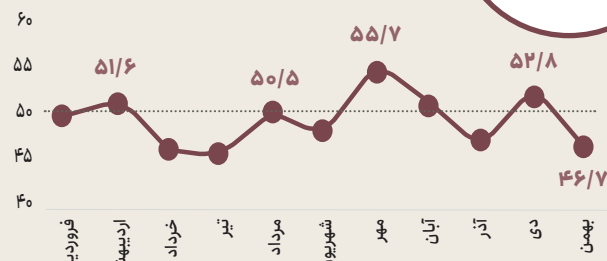
● نرخ کاهش شاخص کل در مقایسه با ماه دی ماه ۱۴۰۳، بیشتر بوده است. این هشتمین بار از ابتدای سال است که شاخص کل در محدوده کمتر از ۵۰ قرار می‌گیرد و برآورد فعالان اقتصادی، افت فعالیت‌ها نسبت به ماه قبل را نشان می‌دهد.

● بررسی مؤلفه‌های اصلی با در نظر گرفتن تعدیل فصلی نشان می‌دهد از بین پنج مؤلفه، فقط «میزان استخدام و به‌کارگیری نیروی انسانی» بهتر شده است (۵۱) همچنین سرعت بدتر شدن در همه مؤلفه‌ها به غیر از «موجودی مواد اولیه یا لوازم خریداری شده» نسبت به ماه قبل، افزایش یافته است.

اختلال در روند تولید و افزایش نااطمینانی درباره چشم‌انداز کسب‌وکارها در بهمن ۱۴۰۳ در مقایسه با ماه قبل، موجب کاهش انتظارات در مورد میزان فعالیت اقتصادی ماه آینده شده است. این کاهش، برخلاف الگوی ماهانه‌ای است که معمولاً رشد انتظارات خوشبینانه نسبت به اسفند را نشان می‌داد.

شاخص صنعت

شاخص بخش صنعت سال ۱۴۰۳

قرار گرفتن در بازه زیر ۵۰ در بهمن ۱۴۰۳ نسبت به ماه قبل

● شاخص صنعت در مقایسه با ماه قبل، کاهش یافته و از ۵۲/۸ به ۴۶/۷ رسیده است و برآورد نظرات فعالان اقتصادی نشان دهنده بدتر شدن تولید صنعتی در مقایسه با ماه قبل است.

● بررسی مؤلفه‌های اصلی با در نظر گرفتن تعدیل فصلی نشان می‌دهد وضعیت چهار مؤلفه از پنج مؤلفه کلیدی نسبت به ماه گذشته تضعیف شده و شدت این روند نیز افزایش یافته است. تنها مؤلفه‌ای که بهبود نشان می‌دهد «سرعت انجام و تحویل سفارش» است؛ با این حال، نرخ بهبود آن نیز در مقایسه با ماه قبل کاهش یافته است.

بررسی ۱۲ زیربخش صنعت نشان می‌دهد فعالیت‌ها در همه زیربخش‌ها به جز «صنایع غذایی»،

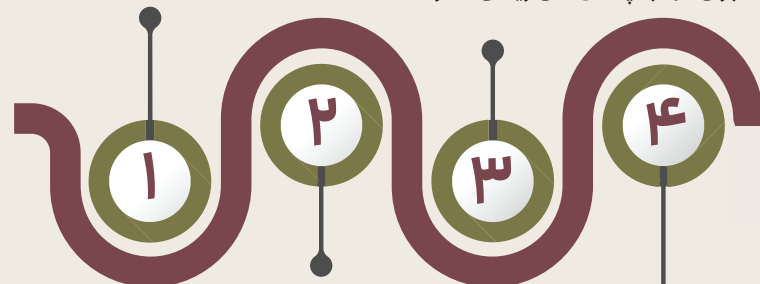
«لاستیک و پلاستیک» و «وسایل نقلیه و قطعات وابسته» نسبت به ماه قبل بدتر شده است. سرعت

بهبود وضعیت در مقایسه با ماه قبل در صنایع غذایی و لاستیک و پلاستیک، کاهش و در وسایل نقلیه و قطعات وابسته، افزایش داشته است.

گزیده مشکلات اصلی از دید برخی از فعالان اقتصادی از ابتدای سال ۱۴۰۳ تا بهمن ماه

اختلال در ثبت سفارش واردات مواد اولیه نیز باعث کاهش تولید شرکت‌ها شده است؛ به طوری که برخی از شرکت‌ها در فرآیند ترخیص واردات مواد اولیه در گمرک مشکلات زیادی داشته‌اند و عنوان کردند فرآیند ثبت سفارش مواد اولیه در سامانه جامع و به ویژه محدودیت‌های وزارت صمت برای آنها با چالش‌های زیادی همراه است.

یکی از مهم‌ترین عوامل کاهش تولید، کمبود انرژی و قطعی گسترده برق بوده که هزینه‌های زیادی از جمله آسیب به دستگاه‌ها و خسارت به برخی مواد اولیه را به همراه داشته است.

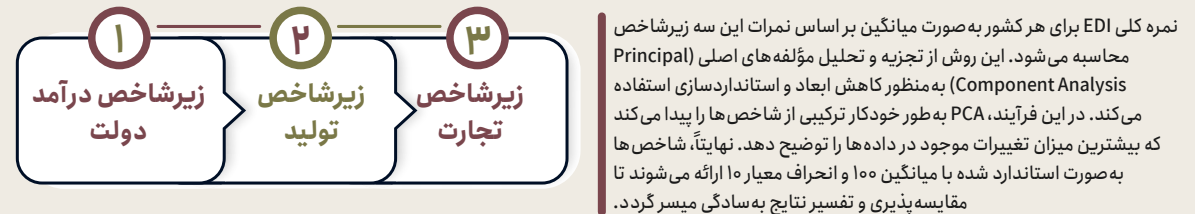
از سوی دیگر، مشکلات مرتبط با رفع تعهد ارزی باعث کاهش صادرات کالاها شده است به طوری که به دلیل این مشکلات صادرات در بسیاری از شرکت‌ها کاهش داشته یا فعالیت متوقف شده است.

موضوع دیگر، نوسان و افزایش شدید نرخ ارز است که به دلیل ایجاد اختلال در تأمین منابع مالی برای تهیه مواد اولیه خارجی و نیز گران شدن این مواد، فرآیند تولید را بسیار پرهزینه کرده است. نوسانات نرخ ارز و حذف ارز نیمایی منجر به افزایش قیمت مواد اولیه و محدودیت تولیدکنندگان در تأمین مواد اولیه شده است. افزایش نرخ ارز و همزمان با آن تورم نهاده‌ها، هزینه تولید را برای شرکت‌ها افزایش داده است.

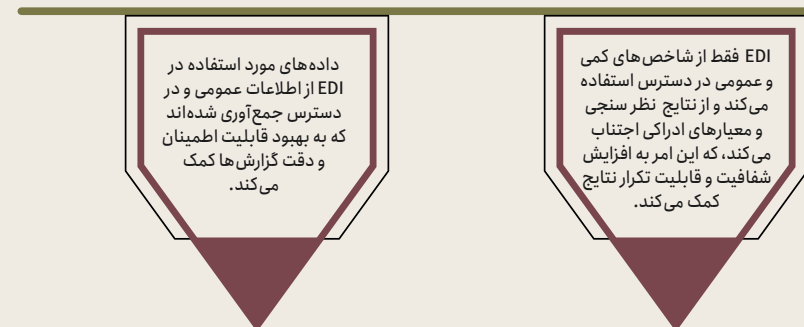
کمبود انرژی یکی از اصلی‌ترین عوامل محدودکننده تولید صنعتی در بهمن ۱۴۰۳ بوده است. تورم قیمتی و افزایش هزینه‌های تولید نیز موجب فعالیت پایین‌تر از ظرفیت تولید شده است؛ به طوری که شرکت‌ها برای تأمین سفارش از موجودی انبار به میزان بیشتری استفاده کرده و به دلیل نااطمینانی و کمبود منابع مالی نیز نیروی انسانی کمتری استخدام می‌شود.

شاخص تنوع اقتصادی یک ابزار کمی است که به ارزیابی و اندازه‌گیری تنوع اقتصادی کشورهای مختلف می‌پردازد. گزارش شاخص تنوع اقتصادی جهانی ۲۰۲۵ (Economic Diversification Index یا EDI) که در خلال اجلاس جهانی دولت‌ها در دبی منتشر شد، تحلیلی جامع از تنوع اقتصادی در ۱۱۵ کشور طی یک دوره ۲۳ ساله ارائه داده و بینش‌های مهمی در خصوص چگونگی دستیابی به رشد و انعطاف‌پذیری پایدار از طریق کاهش آسیب‌پذیری در برابر اختلالات اقتصادی و ژئوپلیتیکی فراهم می‌آورد. این شاخص برای نخستین‌بار در سال ۲۰۲۲ منتشر شد و به‌طور مداوم در حال توسعه و گسترش است. شاخص تنوع اقتصادی بر اساس محاسبه امتیاز سه زیرشاخص اصلی که در زیر به آن اشاره شده، امکان ارزیابی دقیق وضعیت و روند تکامل تنوع اقتصادی کشورهای مختلف را فراهم کرده است و کمک می‌کند سیاست‌های اقتصادی خود را بهبود بخشند.

زیر شاخص‌های اصلی شاخص تنوع اقتصادی

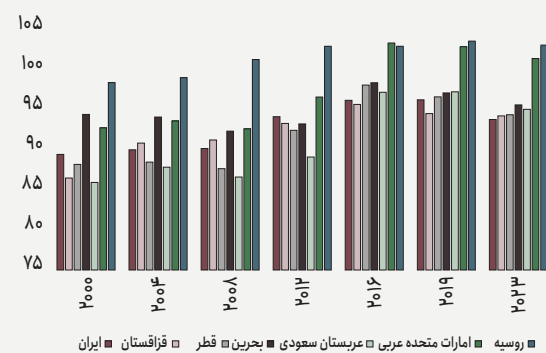

معیارهای مورد استفاده در این شاخص

یافته‌های این گزارش نشان می‌دهد تنوع اقتصادی باید به‌عنوان یک اولویت سیاستی اساسی در کشورهای دارای اقتصاد مبتنی بر تولید کالا مطرح شود تا از نوسانات رشد، تجارت و درآمد ناشی از تغییرات قیمت و حجم کالاها جلوگیری گردد. بر اساس این نتایج، کشورهای وابسته به تولید یک کالای خاص نظیر نفت، فلزات اساسی یا محصولات کشاورزی و معدنی، بیشتر در معرض آسیب از شوک‌های اقتصادی هستند.

وضعیت امتیاز شاخص تنوع اقتصادی در کشورهای منتخب وابسته به سوخت‌های فسیلی

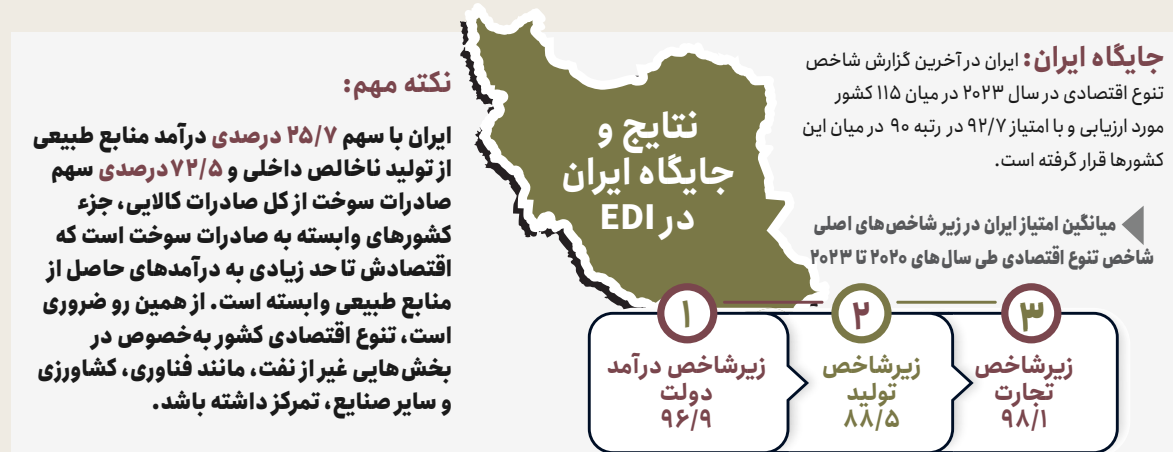

بر اساس نمودار، امتیاز ایران در شاخص تنوع اقتصادی در سال ۲۰۰۰ برابر با ۸۸/۶ بوده که با طی روند صعودی در طول ۲۳ سال، به حدود ۹۲/۷ در سال ۲۰۲۳ رسیده است. در میان کشورهای مورد بررسی بهبود امتیاز عربستان سعودی در این شاخص قابل توجه بوده است؛ به‌طوری‌که از امتیاز ۸۵/۳ در سال ۲۰۰۰ به ۹۳/۹ در سال ۲۰۲۳ رسیده است. نکته قابل توجه دیگر این است که آمار و اطلاعات مربوط به شاخص تنوع اقتصادی در سال ۲۰۰۰ امتیاز ایران را نسبت به کشورهایمانند قزاقستان، قطر و عربستان در وضعیت بهتری نشان می‌دهد، این در حالی است که در سال ۲۰۲۳ ایران نسبت به کشورهای مورد بررسی پایین‌ترین امتیاز را به خود اختصاص داده است که حاکی از افزایش آسیب‌پذیری ایران در مقایسه با سایر کشورهاست.

منبع: Mohammed Bin Rashid School of Government (MBRSG)، اجلاس سران دولت جهانی در فوریه ۲۰۲۵

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی اتاق تهران
شماره ۱۴ | فروردین ۱۴۰۴

۱۲ اقتصادسنج
www.tccim.ir

تاکید این گزارش بر این است که تنوع اقتصادی پایدار و موفق می‌تواند از طریق پذیرش فناوری‌های نوین، دیجیتالی شدن فرآیندها، گذار به اقتصاد خدمات محور، تمرکز بر تولید با ارزش افزوده بالا و سرمایه‌گذاری هدفمند در منابع انسانی و زیرساخت‌های کلیدی تسریع شود. این رویکردها می‌توانند کشورهای وابسته به کالاها را در برابر بحران‌های خارجی مقاوم‌تر کرده و به آنها اقتصادی متنوع‌تر و پایدارتر ارائه دهند. در سطح جهانی، نمونه‌های موفق از این انتقال مشاهده می‌شود؛ از جمله تنوع اقتصادی نیروژ در بخش‌های فناوری پیشرفته و حرکت مالزی به سمت صنعتی شدن بیشتر که تأثیر بسزایی در تقویت ثبات اقتصادی و کاهش وابستگی به منابع اولیه داشته‌اند.

بینش‌های حاصل از نتایج شاخص مزبور به چندین جهت‌گیری سیاستی کلیدی اشاره دارد که کشورهای تولیدکننده کالا باید در تدوین سیاست‌های اقتصادی خود در نظر داشته باشند. این عوامل عبارتند از:

پیامدهای تغییرات اقلیمی

تغییرات آب و هوایی می‌تواند تأثیرات گسترده‌ای بر تولید و استخراج کالاها داشته باشد و به تغییرات غیرقابل پیش‌بینی در عرضه منابع منجر شود.

تأثیر تحولات بخش انرژی بر تقاضای کالاها

تحولات در بخش انرژی، به‌ویژه در پی گذار به منابع انرژی پایدار، می‌تواند تغییرات عمده‌ای در تقاضا برای کالاهایی نظیر سوخت و فلزات ایجاد کرده و الگوهای مصرف و تولید را به‌طور اساسی تغییر دهد.

ریسک‌های ناشی از تنش‌های ژئوپلیتیکی و تجاری

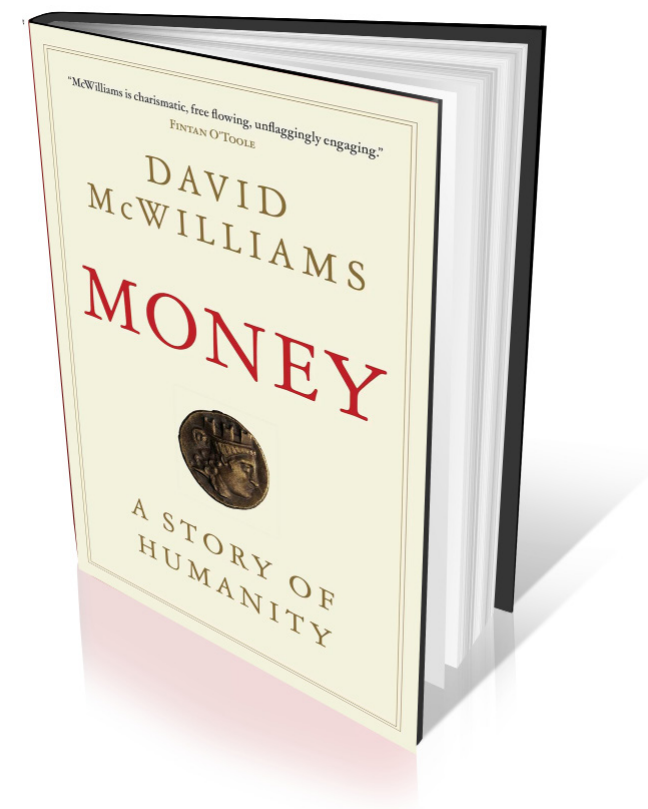
تنش‌های بین‌المللی و تجزیه شبکه‌های تجاری می‌تواند تهدیدات جدی برای کشورهای کم‌درآمد و بازارهای نوظهوری که وابستگی زیادی به واردات کالا دارند، ایجاد کند. این عوامل می‌توانند منجر به کاهش تولید و اختلال در زنجیره‌های تأمین در بلندمدت شوند.

در بازه ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳، کشورهایی مانند عربستان سعودی (جهش ۳۰ رتبه‌ای)، امارات متحده عربی (رشد ۲۴ رتبه‌ای) و قطر، عمان و قزاقستان با اصلاحات ساختاری، سرمایه‌گذاری در حوزه‌های دانش بنیان و توسعه بخش‌هایی چون گردشگری و لجستیک، توانسته‌اند وابستگی به منابع طبیعی را کاهش دهند و به اقتصادهایی متنوع و تاب‌آور تبدیل شوند. در مقابل، ایران با سهم ۲۵/۷ درصدی درآمد منابع طبیعی از تولید ناخالص داخلی و ۷۲/۵ درصدی صادرات سوخت، همچنان یکی از وابسته‌ترین اقتصادها به منابع طبیعی باقی مانده است. این شکاف فزاینده با همسایگان، هشدار جدی برای ایران است، زیرا تداوم این روند، کشور را در برابر شوک‌های اقتصادی جهانی آسیب‌پذیرتر می‌کند. برای جبران این عقب‌ماندگی، سیاست‌گذاران باید با الگوبرداری از کشورهای موفق منطقه، بر تنوع بخشی به اقتصاد، تقویت بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری در فناوری و گردشگری تمرکز کنند. این اصلاحات می‌تواند ایران را از تله وابستگی نجات دهد و به سوی توسعه پایدار هدایت کند.

پول؛ داستانی از بشریت

David McWilliams

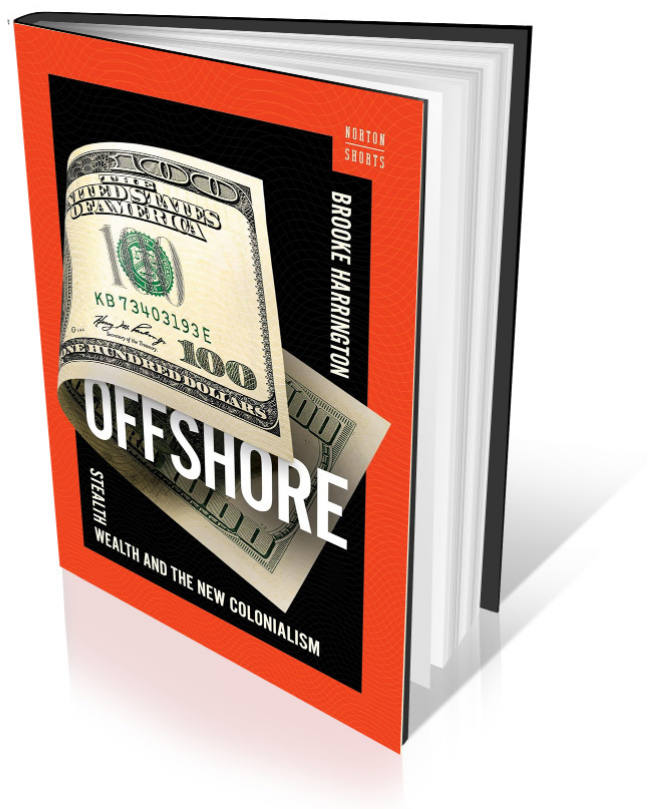
در این کتاب پیشگامانه، دیوید مک ویلیامز، اقتصاددان برجسته جهانی، اسرار و قدرت شگفت‌انگیز پول را آشکار می‌کند: پول چیست، چگونه کار می‌کند و چرا مهم است. داستان پول، داستان خواسته‌ها، نبوغ و سقوط‌های ماست. پول قدرت است و قدرت فریبنده است. هیچ چیز که ما به عنوان یک گونه اختراع کرده‌ایم، تکامل ما را به‌طور کامل تعریف نکرده و جهت تاریخ سیاره ما را به این شدت تغییر نداده است. پول، ماهیت وجود انسان بودن را شکل داده است. ما نمی‌توانیم بدون درک پول، خودمان را درک کنیم. با وجود اهمیت بالای پول، بیشتر ما واقعاً آن را درک نمی‌کنیم. همان‌طور که دیوید مک ویلیامز، اقتصاددان، بیان می‌کند، پول همه چیز است: «پول رابطه بین کارگر و کارفرما، خریدار و فروشنده، تاجر و تولیدکننده را تعیین می‌کند. اما نه تنها این؛ پول همچنین پیوند بین حکومت‌شونده و حاکم، دولت و شهروند را نیز تعریف می‌کند. پول لذت را آزاد می‌کند، برآرزو، هنر و خلاقیت قیمت می‌گذارد. به ما انگیزه می‌دهد تا تلاش کنیم، به دست آوریم، اختراع کنیم و ریسک کنیم. پول همچنین جنبه تاریک تر انسانیت را آشکار می‌کند و طمع، حسادت، نفرت، خشونت و البته استعمار را برمی‌انگیزد.» پول فقط کاغذ یا سکه یا ارز مجازی نیست. پول، انسانیت است. دیوید مک ویلیامز، کارشناس برجسته اقتصادی، در کتاب «پول» به این سؤالات و سؤالات بیشتری پاسخ می‌دهد؛ یک سفر حماسی و سرگرم‌کننده در سراسر جهان از طریق حال و گذشته، از زادگاه پول در بابل باستان تا آغاز تجارت در امتداد جاده ابریشم به چین، از بازارهای مراکش تا وال استریت و طلوع ارز دیجیتال.

فراساحل؛ ثروت مخفی و استعمار جدید

Brooke Harrington

این کتاب یکی از کتاب‌های سیاسی است که به درک ۲۰۲۴ از دید The New Yorker کمک می‌کند. این کتاب روایت‌گر سیستم مالی مخفی‌ای است که ثروتمندان را ثروتمندتر کرده و در عین حال به دموکراسی، سرمایه‌داری و محیط زیست آسیب می‌زند. کتاب بیان می‌کند چطور ثروتمندان همچنان ثروتمندتر می‌شوند، در حالی که از دست قانون فرار می‌کنند. از میلیاردرهای خوش‌گذران که از مالیات‌ها در جزایر خصوصی فرار می‌کنند تا اولیگارش‌های روس که روی قایق‌های تفریحی خود از تحریم‌ها دور می‌شوند؛ گویی ثروتمندان در دنیایی متفاوت از بقیه زندگی می‌کنند. این دنیا «فراساحل» نامیده می‌شود. ثروتمندان فوق‌العاده جهان، پنهان از دید، می‌توانند از سیستم مالی فراساحل برای فرار از تعهدات مالیاتی، مقررات ایمنی کار و محیط زیست، قوانین مالی مبارزات انتخاباتی و سایر قوانینی که مانع آن‌ها می‌شوند، استفاده کنند. در این کتاب، جامعه‌شناس، بروک هارینگتون، نشان می‌دهد این سیستم چگونه کار می‌کند و چگونه دموکراسی، اقتصاد و کالاهای عمومی‌ای که همه ما به آن‌ها وابسته هستیم، تخریب می‌کند. هارینگتون هشت سال را صرف نفوذ به این دنیای مخفی کرد و به عنوان مدیر ثروت آموزش دید و از پایتخت‌های پرزرق‌وبرق اروپا و آمریکای شمالی به کشورهای در حال توسعه در آمریکای جنوبی و آفریقا و جزایر اقیانوس هند، کارائیب و مناطق اقیانوس آرام جنوبی سفر کرد. هارینگتون از طریق مصاحبه با ده‌ها مدیر ثروت در نوزده کشور، کشف کرد که چگونه این شبکه جهانی از مراکز مالی فراساحل از بقایای استعمار پدید آمده و طبقه امپراتوری پنهان جدیدی را ایجاد کرده است. این بررسی عمیق و جذاب نشان می‌دهد هزینه‌های مالی فراساحل برای همه ما چقدر است و چگونه جهان را مستعمره کرده است؛ نه به نمایندگی از هیچ کشوری، بلکه به نفع یک امپراتوری عمدتاً نامرئی از چند هزار میلیاردر که بهترین‌های جامعه را برای خود برمی‌دارند و صورت حسابش را به ما می‌چسبانند.

معاونت معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی

اتحاد بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

TEHRAN CHAMBER OF COMMERCE,
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE